

ПАТРИЈАРХ СРПСКИ ПАВЛЕ

ДА НАМ БУДУ ЈАСНИЈА НЕКА ПИТАЊА НАШЕ ВЕРЕ

XXVI - Став Српске Православне Цркве према кремирању њених верника

ПИТАЊЕ: Какав је званични став Српске православне цркве у погледу кремирања њених верника? Може ли свештеник да врши опело, помен и парастос лицу које се кремира? Ако може, у којим случајевима то може?

ОДГОВОР: Према речима Божјим, упућеним Адаму после греха: „Јер си земља, и у земљу ћеш се вратити“ (1. Мојсијева 3, 19), у Светом Писму Старог Завета редовно се говори о сахрањивању покојника у земљу, те се у јеврејском народу тако поступало кроз целу његову историју. И код осталих Семита покојници су сахрањивани, а и код многих других народа: Асираца, Вавилонаца, Персијанаца, Египћана, Скита, Келта, Кинеза, као и код Азтека и Инка у Северној и Јужној Америци.

Код неких других старих народа, уместо сахрањивања мртви су спаљивани: у Индији, Јапану, код Грка и Римљана, Трачана, Германа, од Словена: код Руса и Чеха.¹ Но има доказа да је код тих народа првобитно било сахрањивање, па тек доцније дошло до спаљивања.² Још стари латински писац и беседник Цицерон о томе казује: „Мени се чини да је старији обичај сахрањивања, који је употребљен за Кира, по Ксенофону, јер је предавано тело земљи.“³ За истинитост овог става говори и чињеница што су Римљани пред крај републике спаљивали своје мртве, али је код најстаријег племства продужен и надаље традиционални обичај сахрањивања. Тако је чинило и најугледније племе Корнелија. Патрицијима у инат, плебејац Марије нареди да га после смрти сахране. Кад се Сула, један од Корнелија, вратио у Рим, оборивши демократски режим, нареди да се Марије ископа из гроба и баци у Тибар. Како је Маријевим поступком профанисан старински обичај, нареди да се од сада сви Корнелији спаљују.⁴

И Грци су у старо микенско доба мртве закопавали у земљу. Тек на крају тог периода (око 1100. године пре Христа), у време најезде Дораца, јавља се у Грчкој спаљивање мртвих.⁵ У Хомерово доба спаљивање се јавља као редован поступак са мртвима. У Илијади читамо: „А за мртваце нећу да браним – нека се спале. Јербо не чува нитко мртваца, него кад људи умру, брзо их други умирити настоје огњем.“⁶

Постојао је и трећи начин поступања са телима мртвих. Код неких народа у Индији остављана су она на посебним местима да их дивље птице разнесу; код Чукча и Самоједа у Сибиру одношена су на планинске врхове и излагана дивљим зверовима.⁷

О спаљивању мртвих код српског народа у старини, насупрот Сими Тројановићу, професор В. Чајкановић сматра да га није било, јер да га је било, морало би од њега остати трага у традицији и обичајима, а тога нема. Спаљивање вампира, „једино сигурно спаљивање за које наша српска религија зна“, настало је, вели, доцније. Од вампира се осигуравало пробадањем глоговим коцем, што је познато у

целом нашем народу и од старине постоји у традицији и изрекама. Па и кад се спаљивао, вампир се најпре пробадао глоговим коцем.⁸ Вероватно да Законик цара Душана има у виду спаљивање вампира наређујући својим 20. чланом: „О гробовима. И људи који по гатању узимају (тела) из гробова, те их сажижу, село које то учини да плати вражду. Ако ли на то буде дошао поп, да му се узме поповство.“⁹ Код Бугара су, пак, на црноморској обали, како вели Јиречек, „до пре најкраћег времена, спаљивали све мртваце из страха да се не повампире.“¹⁰

Рекли смо да се у Библији, као о редовном поступку са телима умрлих помиње полагање у гроб. Ипак додајмо да се у Старом Завету помиње и спаљивање мртвих код Јевреја, али као казна за тешке преступе: „Ко би узео жену и матер њезину“, вели се у 3. књизи Мојсијевој, „зло је, огњем да се спали он и она, да не буде зла међу вама.“ (3. Мојсијева 20, 14)¹¹ Помиње се и спаљивање тела цара Саула и сина му Јонатана, скинутих са зидова филистејског града Вет Сана (1. Самуилова 31, 12).

У Светом Писму Новог Завета о спаљивању мртвих нема помена, говори се само о сахрањивању.¹² Сам Спаситељ вели: „Остави нека мртви сахрањују своје мртве“ (Матеј 8, 22), помиње сахрану богаташа (Лука 16, 22); после мученичке смрти сахрањују у земљу тело Светог Јована Крститеља (Марко 6, 29), Светог Стевана архиђаконa (Дјела Апостолска 8, 2), Ананију и Сапфиру (Дјела Апостолска 5, 7, 10); у гроб је сахрањено тело Господа Исуса.

Од старих хришћанских писаца сахрањивање спомиње, поред Минуција Феликса, Тертулијан, који за спаљивање каже да не одговара хришћанима, јер је нечовечно, а на сахрањивање гледа као на милосрђе према умрлом.¹² Затим Блажени Августин: „Стога се не презиру и не одбацују тела умрлих, особито праведних и верних, чијим се органима и члановима, за свако добро, користио Дух Свети.“¹⁴ Историчар Јевсевије Кесаријски наводи да су неки мучитељи хришћана спаљивали и уништавали тела мученика, да им тако униште наду на васкрсење, гледиште за које Јевсевије сматра да не постиже циљ.¹⁵

И у доцније хришћанско доба, обичај сахрањивања био је општи. Истина, по примању хришћанства није се могао обичај спаљивања, као и друге незнабожачке навике, наједном и лако истиснути код појединих европских народа, те је још 785. године сабор у Падерборну, који је сазвао цар Карло Велики, наредио својим 7. правилом: „Ко на незнабожачки начин једног мртваца спали, треба смрћу да буде кажњен.“¹⁶

Све до краја XVIII века сахрањивање је било код хришћанских народа свеопште. Појавом Француске револуције и њеним непријатељским ставом према хришћанству и свему хришћанском, долази до одлуке Директориума од 1797. године да се сахрањивање мора заменити спаљивањем мртвих. Установом царства, ови су прописи обеснажени. Али на конгресима устаника из 1848. године долази поново до захтева за увођење спаљивања. Ови се захтеви постављају, не само у Француској, него и у Немачкој, Италији, Енглеској и другим земљама, те се оснивају друштва присталица спаљивања мртвих, и подижу крематорији, посебне пећи за спаљивање мртвих.

Римокатоличка црква је према спаљивању заузела негативан став. Декретом конгрегације Санкти официи, од 19. V 1886. године, забрањено је верницима чланство у друштвима за спаљивање, а другим од 15. XII исте, 1886. године, проглашена су лица, која за живота нареде да их после смрти спале, недостојним црквеног погребa. Уколико би таква лица, и поред убеђивања, остала при својој одлуци, декретом од 27. VII 1892. године, забрањено је да им се врше тајне за самртнике.¹⁷ Ипак је остављено бискупима право да могу, у неким приликама, дозволити опело у кући и цркви, али не у крематоријуму, и оном који ће бити спаљен. То је обично бивало у случајевима кад се спаљивање вршило, не по вољи умрлог, него по вољи других лица.¹⁸ Систем Црквеног права, Корпус јурис каноници, Западне цркве говори о спаљивању у своја три члана: 1203, 1204 и 1240.

У најновије време, декретом исте Конгрегације од 8. V 1963. године, став према спаљивању умрлих Римокатоличка црква је умногоме ублажила. У почетку акта, ова промена образлаже се тиме што је црква раније особито истицала сахрањивање верних због оних који су из секташког или непријатељског става према цркви, заступали спаљивање „у знак насилног негирања хришћанских истина, особито истине о васкрсењу мртвих и бесмртности људске душе“.¹⁹ Но пошто „спаљивање тела“, вели се даље у декрету, „нити се односи на душу, нити спречава свемогућство Божје да поврати тело, због тога (спаљивање) не садржи објективно негирање тих хришћанских истина. Према томе, не ради се о ствари која би била сама по себи зла или која би вређала хришћанску веру. Тако је црква увек сматрала, јер је у извесним околностима, кад је било сигурно да се спаљивање обавља из оправданих и важних разлога, нарочито кад

се радило о разлозима општег значаја, није опирала, нити се опире кремирању...“²⁰ Најзад, декрет одређује:

1. Треба изнад свега настојати да се одржава обичај у вези са сахрањивањем (у земљу) покојника...;

2. Сматра се разборитим, да се у канонском праву ублаже прописи који се односе на спаљивање, и то тако да се одредбе из канона 1203 ... и из канона 1240... не примењују уопштено, него само у оним случајевима када је сигурно да се кремација тражи због негирања хришћанских истина, или из секташких разлога, или најзад из мржње према католичкој вери и цркви;

3. Из тога такође следи да не треба по оним прописима ускратити Свете Тајне (=сакраменте) и јавне молитве онима који су одредили спаљивање свога тела, осим ако је сигурно да су они тај захтев учинили из горе наведених разлога који се противе хришћанском животу;

4. Да се не би нашкодило побожним хришћанским осећањима према црквеној традицији, и да се јасно покаже да је спаљивање туђе црквеном духу, црквени обред сахране и припадајуће молитве не могу се никада вршити на самом месту спаљивања, чак ни у виду обичне пратње покојниковог тела. Овај декрет потврдио је 5. VII 1963. године папа Павле VI.²¹

Што се тиче протестаната, они у овом питању немају јединствен став. Мартин Лутер је о спаљивању имао позитивно мишљење. Он је хвалио старе Римљане „јер се они нису износили напоље, него све људе у пепео спаљивали, да ваздух остане чист“.²² На основу тога, неке протестантске секте у Немачкој дозвољавају спаљивање. При томе, пастор коме савест не би дозвољавала да изврши обред пред кремирање, био би дужан да изда дозволу другом пастору, који би пристао да га изврши.²³

Евангеличка црква у Немачкој, 1898. године, усвојила је следећи став: „Спаљивање, мада против себе нема Божје забране, и ниједан члан хришћанске вере му не противречи, а такође ни у Исповедању Евангеличке цркве нигде није одбачено, ипак са Светим Писмом везаним општим, прастарим обичајем, који постоји уопште у свима црквама, стоји насупрот.“ На основу таквог схватања, одлучила је: „Не допушта се свештеницима да службено учествују при спаљивању и свима обредима који су с тим у вези.“²⁴

У Православној Цркви сахрањивање упокојених у земљу држано је до најновијег доба. Мада се у Светом Писму и Старог и Новог Завета не говори директно против спаљивања, али је вековном праксом, сахрањивањем чланова и Старозаветне и Новозаветне Цркве, а особито тела Господа Исуса Христа, у свести православних сахрањивање добило хришћанско обележје, а на спаљивање се гледало као на незнабожачки обичај. Свакако да мишљење оних који сматрају да је Црква заузела став против спаљивања зато што се оно противи догми о васкрсењу мртвих, нема никаквог основа, као што је говорио још Јевсевије Кесаријски.²⁵ Тела многих Светих су спаљена, но то не значи да Бог неће бити кадар да и њих васкрсне у последњи дан, нити су тиме изгубили нешто од своје светости.

Исто тако не изгледа ни да би се директно могли изнети неки други догматски разлози против спаљивања упокојених, јер је у суштини и труљење сагоревање, једињење органске материје са кисеоником путем бактерија, док то огњем бива непосредно.²⁶ Зато у појединим случајевима Православна Црква и може дозволити, и пре спаљивања и после њега, да се упокојеном изврши опело, помен и парастос. Иначе се то не би могло допустити никако. Негативан став према спаљивању људских тела Православна Црква, дакле, има „не зато што Бог није у стању да васкрсне и умрло, и спаљено, и поједено, и на било који начин уништено тело. Јер је моћан Бог да из праха сабере и васкрсне свако тело људско, као што је моћан био и да га из небића створи...“, него „између осталог и зато што нас поступак кремирања браће своје враћа уназад у тамне векове незнабожачког мрака... и новог незнабоштва, Хитлера и његових слугу, у Аушвицу, Дахау или Јасеновцу.“²⁷

У Русији до 1917. године није било крематорија, нити је било дозвољено кремирање. Власти нису дозвољавале ни уношење урне с пепелом неког од православних Руса, који би били спаљени у иностранству. Дозволу за опело над пепелом кремираног могао је дати само Свети Архијерејски Синод.²⁸

Митрополит Антоније (Храповицки), у свом писму патријарху Варнави од 24. априла/6. маја 1932. године, о становишту према спаљивању мртвих вели: „Стари хришћани погребавали су своје мртве, насупрот обичају незнабожаца који су их спаљивали... Опело над телом умрлих у оним случајевима кад се од раније зна да неће бити предани земљи, него огњу, било би једнако сагласности на нарушавање благочестивог обичаја, примљеног у Цркви од почетка хришћанства. Стога ја лично никад не бих благословио такво опело, и сматрам да ће се наш Сабор сагласити са мојом тачком гледишта.“²⁹

Код нас Срба, као што с правом рече професор Чајкановић, ни у незнабожачко доба није било спаљивања мртвих, а поготово после примања хришћанства.

У Грчкој Цркви сахрањивање покојника у земљу је свеопшта појава. Само у појединим случајевима, изнимно се дозвољава црквено опело над телом покојника које ће се спалити. Како кремација не стоји у супротности са основним хришћанским догматима, вели Спиридон Макрис, ако дође до увођења спаљивања умрлих, „сматрамо да се наша Црква неће томе противити“.³⁰ Као став Православне Цркве, те и Српске, епископ Никодим Милаш, још 1902. године вели да је забрањено опожати тело оног верника „који је за живота свога наредио био да му се тијело спали... и ту наредбу хоће да родбина и изврши“.³¹ Питање кремације постало је код нас актуелно између два рата. Половином 1926. године, један православни житељ Панчева умре у Паризу и онде, по својој жељи, буде спаљен. Урну с његовим пепелом пренесе му брат у Панчево и положи у породичну гробницу, потраживши од свештеника да одржи помен. Свештеник се обрати Светом Архијерејском Синоду, а Синод, испитавши околности под којима је спаљивање извршено, потражи од доктора Душана Јакшића, професора Богословије у Сремским Карловцима, стручно мишљење по овој ствари. Добивши ово мишљење, Свети Синод цео предмет упути Светом Архијерејском Сабору Српске Православне Цркве на коначно решење.³² Сабор, под Архијерејски Синод број 4/зап. 65, од 11/24. X 1928. године, донесе ову одлуку: „**Православна Црква – верни чувар учења Светог Писма и Светог Предања – не може својим верним дозволити спаљивање мртвих и при томе никаквог црквеног учешћа православног клира, како при акту самог спаљивања, тако и после њега при сахрани пепела сажеженог покојника. Учешће православног свештеника могао би у таквом случају дозволити надлежни епископ само онда ако је покојник сажежен, не по својој наредби, већ по жељи његових рођака и других лица, или услед каквих искључивих прилика. Ако је спаљен по својој вољи, ускратити му све; ако је спаљен против његове воље, дозволити му све.**“

Током 1928. године, Свети Архијерејски Синод доставио је свима епархијским архијерејима ову одлуку.

Из овог предмета, у архиви Светог Архијерејског Синода, види се даље да је Сабор поновио ову одлуку од речи до речи на питање једног свештеника из иностранства 1953. године. Исти такав став Сабор је заузео 1967. године: „По питању учешћа свештеника при сахрани кремираних лица, остати при већ постојећим одлукама Светог Архијерејског Сабора Архијерејски Синод број 4/зап. 65 из 1928. и Архијерејски Синод број 3/зап. 74 из 1953. Године.“ Идуће, 1968. године, председник Интернационалног савеза за спаљивање мртвих, из Стокхолма, упутио је писмо Светом Архијерејском Синоду интересујући се да ли је Српска Православна Црква ублажила свој став, попут Римске, с обзиром да се због повећања градова кремација уводи у многим земљама. Свети Архијерејски Синод, исте године, под бројем 1245, одговорио је да наша Црква остаје и даље при одлуци Архијерејски Синод број 4/зап. 65 од 24. X 1928. године.

Према свему што је речено, у питању кремирања, као и могућности вршења опела од стране православног свештенства, над телом које ће се кремирати, Српска Православна Црква има јасно одређен став. **Ако се православно хришћанин кремира мимо своје воље, свештеник му може одржати опело пре кремирања, али не у крематорију, него или у цркви и капели, или у дому. Може то учинити и над урном са његовим пепелом, или на месту где је она постављена. После извршеног опела, могу му се чинити помени и парастоси у прописане дане, и на Задушнице, а такође водити за њега честице и помињати га на Проскомидији и на Литургији, кад је то прописано. Ако је спаљен по својој жељи, ништа од овога не може му се вршити.**

Гласник, септембар 1983.

НАПОМЕНЕ:

¹ професор доктор Веселин Чајкановић, Мит и религија у Срба, Београд 1973, страница 254; доктор Јевсевије Поповић, Опћа црквена историја II, Сремски Карловци 1912, страница 364.

² професор доктор Веселин Чајкановић сматра да је тај обичај настао у време кад се „јављала већ једна нова религијска идеја... То је идеја о општем организованом царству мртвих“ (Мит и религија у Срба, Београд 1973, страница 251). Кад човек умре, по мишљењу тадашњих људи, његова душа тежи да уђе у мир царства мртвих. Али то не може постићи, јер је везана за тело, догод се оно не распадне. То је чини незадовољном и несрећном, па узнемирава и досађује живима. Уништити, дакле, тело, управо оне његове делове у којима се душа задржава, то јест мишиће, крв, срце, очи, утробу и тако даље, значи помоћи души

да што пре уђе у царство мртвих. Уједно то значи помоћи људима да се ослободе од неприлика које душа чини живима. Уништавање тела вршено је на разне начине: мрцварењем, пробијањем тела коцем, доцније пушкама, одсецањем. Њиме се уништи све осим костију које душе не везују (Мит и религија у Срба, Београд 1973, страница 251). „Спаљивањем тела можемо, дакле“, вели Чајкановић, „учинити двоје: ослободити душу покојникову од тела, које јој смета на њеном путу, и осигурати себе лично. То је био разлог што је у давној прошлости продрла идеја да мртве треба спаљивати...“ (Мит и религија у Срба, Београд 1973, страница 252).

³ Реферат доктора Душана Јакшића о спаљивању мртвих, у архиви Светог Архијерејског Синода, број 146, од 17/30. I 1928. године, страница 4. Овај реферат штампан је у Гласнику 1928. године, број 13, странице 197-200.

⁴ професор доктор Веселин Чајкановић, Мит и религија у Срба, Београд 1973, прим. 3, страница 480.

⁵ К. Георгулис, у чланку „Некри“, Трискевтики ке итики енциклопедиа IX, Атина 1966, страница 382.

⁶ Певање VII, стих 408-410, превод Т. Маретића, Загреб 1961, страница 143. Даље се казује: „А кад видјело свијета, већ десета освану зора, онда ронећи сузе изнесе Хектора смјелог, на врх ломаче метну мртваца и запале ватру“ (Певање XXIV, стих 785-787, страница 504). „Пошто му скупе кости у златни ковчег, ковчег прекрију порфирним покривачима и у раку ископану положи, велико камење наваљују и гробну хумку наспу“ (Певање XXIV, стих 795-799, страница 504).

⁷ К. Георгулис, у чланку „Некри“, Трискевтики ке итики енциклопедиа IX, Атина 1966, страница 378. Поменућемо још и овај начин. Свети Атанасије вели да су „Египћани волели при сахрани да обвијају платном тела угледних покојника, особито светих мученика, и да их не полагају у земљу. Стављаху их на мртвачке постеље и чуваху их у својим кућама. Сматраху да на тај начин указују част упокојеним“ (Виос ке политиа ту осии Антониу, Вивлиотики Елинон патерон ке еклисиастикон синграфеон, Атина 1963, страница 54). Свети Антоније није одобравао такав поступак, те је више пута „молио епископа да то забрани народу. И прекоревачао је верне и избличавао жене говорећи да ово није ни законито, ни уопште побожно. Јер се и тела патријараха и пророка налазе до сада у гробовима. Па и само тело Господње стављено је у гроб, и постављени велики камен сакри Га, док не васкрсе трећег дана“ (Виос ке политиа ту осии Антониу, Вивлиотики Елинон патерон ке еклисиастикон синграфеон, Атина 1963, страница 55). Свакако да се овако поступало по угледу на старе Египћане и њихово мумифицирање угледних личности.

⁸ професор доктор Веселин Чајкановић, Мит и религија у Срба, Београд 1973, страница 255.

⁹ Никола Радојчић, Душанов законик по Призренском рукопису, Београд 1953. По Атонском рукопису наслов је: „О ресницех који телеса мртвих жегут“ (Никола Радојчић, Законик цара Стефана Душана, Београд 1960, страница 47). Упореди доктора Александар Васиљевич Соловјев, Законодавство Стефана Душана, Скопље 1928, страница 178.

¹⁰ професор доктор Веселин Чајкановић, Мит и религија у Срба, Београд 1973, страница 256.

¹¹ професор доктор Душан Јакшић наводи да је Западна црква према овоме прописала спаљивање јеретика, те је сабор у Алби 1254. године, у 25. члану наредио да се лешеве или кости јеретика ископају и јавно спале (Гласник СПЦ, за 1928. годину, број 19, страница 2).

¹² У Откривењу се казује о лажном пророку и звери који живи бише бачени у језеро огњено, које гори сумпором... и бише мучени дан и ноћ на век века (Откривење 19, 20; 20, 10). Ту је реч о паклу и мукама пакленим: „Где црв њихов не умире и огањ се не гаси“ (Марко 9, 44).

¹³ Сп. Макрис, То зитима тис кавсеос тон некрон, Трискевтики ке итики енциклопедиа IX, Атина 1966, страница 385.

¹⁴ професор доктор Душан Јакшић, Гласник СПЦ, за 1928. годину, број 19, страница 3.

¹⁵ Сп. Макрис, То зитима тис кавсеос тон некрон, Трискевтики ке итики енциклопедиа IX, Атина 1966, страница 385.

¹⁶ професор доктор Душан Јакшић, Гласник СПЦ, за 1928. годину, број 19, страница 4.

¹⁷ Dr Jochan Haring, Grundzüge des katholischen Kirchenrechtes, Graz 1910, страница 561.

¹⁸ професор доктор Душан Јакшић, Гласник СПЦ, за 1928. годину, број 19, страница 8.

¹⁹ Текст декрета у архиви Светог Архијерејског Синода за 1928. годину.

²⁰ Текст декрета у архиви Светог Архијерејског Синода за 1928. годину.

²¹ Текст декрета у архиви Светог Архијерејског Синода за 1928. годину.

²² професор доктор Душан Јакшић, Гласник СПЦ, за 1928. годину, број 19, странице 5, 6.

²³ професор доктор Душан Јакшић, Гласник СПЦ, за 1928. годину, број 19, странице 5, 6.

²⁴ професор доктор Душан Јакшић, Гласник СПЦ, за 1928. годину, број 19, страница 6.

²⁵ Овакво мишљење износи и ректор богословије Милош Парента у чланку „Кремација“, велећи: „Не може се у строгом смислу рећи да би се кремација косила с догматским учењем Православне Цркве уопће, а посебице са учењем о ускрснућу мртвих... У кремацији нема ничег што би се косило са учењем Цркве о ускрснућу“ (Гласник СПЦ, за 1928. годину, број 19, страница 295). Исти став наводи у брошури „Гроб или крематориум“ и прота-професор Јордан Хаџи Видојевић: „... догмати ништа не кажу и о сахрањивању мртвих. Према томе, не каже ни то: зашто би се спаљивање мртвих косило са догматима о несумњивом васкрсењу и животу после смрти“ (Београд 1930, страница 24). Заступајући мишљење о потреби кремирања, он не износи никакве битне чињенице за свој став, него у изразито полемичком тону са противницима тога, не оставља на миру ни Светог Василија Великог, него помињући његов Шестоднев, у коме се наводи тадашње научно мишљење да се земља не окреће око сунца, вели: „И њему се веровало и можда је и због тога добио име Велики“ („Гроб или крематориум“, Београд 1930, страница 23). О Мојсију, пак, који „у име Јехове вели Адаму“ да ће јести зеље пољско, а Еви да ће јој воља стајати под вољом мужа, каже: „Да се мало и насмејемо! Шта ли би овај мудрац написао кад би прочитао данашње јеловнике, прошетао се по корзоу, видео истоветни смоков лист и чуо феминисткиње које неће ни да чују за Евино природно: 'Разумем.'“ („Гроб или крематориум“, Београд 1930, страница 23).

²⁶ О томе М. Парента каже: „Коначни је, пак, исход како спаљивања, тако и сахрањивања исти: од тела остаје само прашина, пепео, у који се оно претворило“ (Гласник СПЦ, за 1928. годину, број 19, страница 295).

²⁷ доктор Атанасије Јевтић, „Светиња тела људског“, Календар Црква 1980, странице 49, 50.

²⁸ професор доктор Душан Јакшић, Гласник СПЦ, за 1928. годину, број 19, страница 9.

²⁹ у архиви Светог Архијерејског Синода у Београду.

³⁰ То зипима, тис кавсеос тон некрон, у Трискевтики ке итики енциклопедиа IX, Атина 1966, страница 386.

³¹ Никодим Милаш, Црквено право, Мостар 1902, страница 730.

³² У предмету се налази препис вести из бугарског листа „Христијанскиј Весник“, број 20 из 1926. године, о смрти руског публицисте Григорија Петрова, који је по емигрирању из Русије 1920. године, дошао у Југославију, ту одржао око 1500 предавања и издао неколико запажених књига и брошура: „Јеванђеље и живот“, „Школа и живот“, „Достојевски и достојевштина“, „Српској омладини“ и тако даље. Петров је умро од рака у Паризу и по својој жељи спаљен. Урна с његовим пепелом буде предата његовој сестри, која је живела у Бугарској. У листу се поставља питање о умесности овог поступка с обзиром на речи Светог Писма: „*Јер си земља и у земљу ћеш се вратити*“, и несагласности кремирања са ставом Православне Цркве.

Такође се налази извештај о смрти и кремирању доктора Чеде Мијатовића у Лондону 1932. године, као и опелу које је над њим извршио руски епископ Николај.

